

Head sõbrad,
austet keeleinimesed.

Lähemal ajal saabub kaks olulist tähtpäeva, mis mõlemad on otseselt seot meie eesti keelega ning kõnetavad meid ka praegusel ajal.

Esiteks. 35 aastat tagasi kirjutasid meie kultuuritegelased 40 kirja, mis oli kantud murest eesti kultuuri ja keele pärast.

"... eesti keele kasutamise piiramine asjaajamises, olmes, teaduses ja mujal. Seda tendentsi iseloomustavad näiteks eesti keelt ja kirjandust käsitlevate väitekirjade kohustuslik esitamine vene keeles..."

Toona, okupatsiooni ajal, oli mure Eesti kui keele, kui rahva, kui idee kestmise pärast meie jaoks eluline. Muidugi ei saa võrrelda oktoobrit 1980 oktoobriga 2015. Eesti keel on nüüd riigikeel ning Eesti riigi põhiseadus paneb meile kohustuse eesti keelt säilitada ja kaitsta. Eesti keele arengukava on igati läbimõeldud ja asjakohane ning meil on jätkuvalt head ja südamega töötavad keeleteadlased.

Miks ma siis meenutan seda tõeliselt rasket aega praegu, kui paistab, et muretsemiseks ei olegi põhjust? Meenutan seda aga seetõttu, et 35 aasta pärast ei peaks meie kultuuritegelased omakorda murega silmitsi olema. Siin ei räägi ma käsukorras keelekasutuse piiramisest, vaid keele kasutusvälja ahenemisest. See ei toimu võõra väe ja võimu sunnil, vaid meie oma rumalusest või tänasest pimedast kavalusest.

Nimelt peame seisma selle eest, eesti keel oleks võimalikult laialt kasutatav ja piisavalt rikas, et tavalisest kodust kuni kõrge teaduseni saaks seda lahedalt ja mõistetavalt kasutada.

Väikeste keelte puhul tuleb sellesse suhtuda eriti hoolikalt ja igapäevase nõudlikkusega ning

see on esmalt ainult meie endi asi, millesse ei saa suhtuda kergekäeliselt ning hoolimatult.

Seetõttu on mulle oluline, et meie ülikoolides teistes keeltes kirjutet teadustöödele oleks lisat ammendav eestikeelne kokkuvõte ning doktoritöö puhul oleks avaldet eestikeelne teadusartikkel.

Võõrkeeli peab oskama, et maailma mõista ning selleks, et maailma muuta ja üleilmses teaduses läbi lüüa. Kuid sama moodi peame seisma selle eest, et kaasaegsest teadusest ja kultuurist saaks rääkida ja kirjutada eesti keeles, mis on elav ja kaasaegne. Nii jõuab maailmas loodav vaimline kultuur ja tehtav teadus võimalikult paljude meie inimesteni.

See tähendab eestikeelse terminoloogia arendamist ning muidugi mõista hoolitsemist, et eesti keel oleks digitaalses ruumis võimalikult laialdaselt kasutatav ja kiiresti uutele arengutele vastav.

Siit jõuame teise olulise tähtpäevani. Nimelt detsembris möödub Johannes Aaviku sünnist 135 aastat.

Tsiteerigem teda Noor Eesti IV albumi artiklist "Tuleviku Eesti-keel":

"... kuigi keel küll juba palju tarvituse tõttu, iseteadmatult, nõnda ütelda iseenesest edeneb, rikastub ja kindlamaks kujuneb, siis sünnib see liiga pikkamisi. Meil ei ole aega oodata. Meile on tähtis, et meil võimalikult pea igapidi kultura nõuete kohane tööriist käe pärast oleks. Me peame sellepärast teadlikult, kunstlikult järele aitama, et ta arenemist kiirendada."

See tema programmiline artikkel on ka 103 aastat hiljem igati kaasaegne. Meiegi peame jätkama tööd selle nimel, et eesti keelest leiaks vajalikud ja täpsed mõisted, mis aitavad meil endil paremini mõista ning mõttevahetustes osaleda.

Sestap velmasin ehk taaselustasin Aaviku sõna herjama, mis on palju etem kui inglise keelsest

" hate speech" otse tõlgit "vihakõne", mida tegusõnana kuidagi kasutada ei saa. Samuti on meil endiselt keelelisi-mõttelisi lünki, mis tekitavad, nagu Sapir-Whorf-i teooriat kinnitades, arusaamatusi ja segadust.

Olen näiteks kogunud raamatutest ja artiklitest, lausetest ja pealkirjadest näiteid erinevustest, mida eesti keelde arusaadavalt tõlkida on peaaegu võimatu. Inglisekeelne lause "politics ruined policy" on eesti keeles mõistetamatu. Kui meil pole vastet sõnale "policy", siis pole ime, et meil on nii ammune mõttepehmus teemal "välispoliitika". On see meil halvamaiguline ja madalaks tegevuseks peetud "politics", või hoopis pikaajaline mõtetet tegevusjuhend "policy"?

Aavikut on nimetat suureks idealistiks, kes kirglikult soovis teha eesti keele samaväärseks vanade kultuurkeeltega. Tal õnnestus see päris kindlasti ja ta innustab meid sellega ka edasi minema. Kuigi mõned sõnad, nagu herjama, ei läinud kasutusse, kuid mõelge sõnadele relv, he tk,

roim

veenma

ja paljudele teistele. Nende eest peame Johannes Aavikule tänulikud olema.

Head sõbrad.

Nagu ütlesin, nõuab iga keel seda enam väike keel, nagu meie eesti keel pidevat tööd ja hoolt. Selleks on vaja häid inimesi ning häid tingimusi teadustööks. Keel vajab harimist iga päev, sest keel, olgu tal või miljard kasutajat, ei arene iseenesest. Ent miljoni inimese väike keel, mis tunneb iga päev survet suuremate poolt, vajab erilise hoolega arendamist ja toetust.

Minul isiklikult on raske hinnata, kas erinevate teadusasutuste ühendamine, sealhulgas keelevaldkonnas, on õige või vale. Kuid mind häirib kogu alanud asjaajamise juures esmalt see tõre suhtumine inimestesse, kes keelevallas töötavad. Meil Eestis peab üksteise vastu olema

iseenesestmõistetavat austust ja arvestamist. Ning loodetavasti oleme valitsemises arenenud nii kaugemale, et selliseid otsuseid ei tehta kabinetivaikuses ja läbi arutamata inimestega, keda need kõige otsesemalt puudutavad.

Ent mis kõige tähtsam: enne tuleb selgeks teha, mida tähendab võimalik ühendamine meie keeleteadusele, eesti keele uurimisele ja keele arendamisele. Eesti keelega seot asjad on meile nii olulised, et nende üle otsustamine peab olema palju kaalutletum ja läbipaistvam ehk lüümem. Oleme ju ainuke maa, kus eesti keelega saab nii põhjalikult tegeleda ja seetõttu on tark enne selgeks teha, mida muutused endaga tegelikult kaasa toovad.

Austet sõbrad.

Peame ise olema kindlad eesti keele võimalustes ja tulevikus, uskuma ning selle nimel ka tööd tegema. Siis on meie eesti keel üle aegade kestev ja kestlik.

Ärme muuda ise eesti keelt eisikuks. Hoiame teda, tegeleme temaga ja uuendame teda iga päev.

Teie südames on meie keele käekäik ja tema kindel tulevik. Aitäh.